МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН

ГКОУ "Ново-Хелетуринская СОШ Ботлихского района"

РАССМОТРЕНО Руководитель ШМО Магомедова А.А.	УТВЕРЖДЕНО И.о. директора школы Идрисов.Р.Л Приказ №32 от 31.08.2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык»

для обучающихся 2 класса

Ново-Хелетури 2023

ПРОГРАММАЯЛЪЕ БАЯН

Программа хIадур гьабулаго, кьочIое росун руго Байбихьул школалъул лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандарт1 , гьединго Тарбия кьеялъул мисалияб

программаялъулъ2 загьир гьарурал цIикIкIараб кIваралъул мурадал ва масъалаби. Жакъасеб школалда тIадаб борч ккола гIун бачIунеб гIелалъе гъваридаб ва щулияб гIелмияб лъай кьей, гьеб жидер практикаялъулъ хIалтIизабизе ругьун гьари, дунялалдехун материалистияб бербалагьи лъугьинаби. Гьеб масъала гIумруялде бахъинабиялъулъ кIудияб бакI ккола рахьдал мацIалъ. Байбихьул классазда рахьдал мацI малъула кIиго аслияб мурад яшавалде бахъинабизе:

1. НахъгIунтIиялъулаб мурад (мацIалъул хIакъалъулъ бугеб гIелмуялъул аслиял бутIабазулгун лъай-хъвай гьаби ва гьелъул кьучIалда цIалдохъабазул логикияб пикру ва гIаламаталгин символикияб бичIчIи лъугьинаби);

2. Социокультурияб мурад (цIалдохъабазул хурхен гьабиялъулаб бажари лъугьинаби: кIалзул ва хъвавул калам, монологияб ва диалогияб калам, гьединго, грамматикиял гъалатIал риччачIого, хъваялъул бажари цебетIезаби). Гьединго байбихьул классазда авар мацI лъазабиялъ кумек гьабула гьал хадусел суалал тIуразе

а) тIолго инсаниябгин моралияб бечелъи ботIролъе боси, творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби;

б) сверухъ бугеб хIакъикъаталъул, гIадамазул жамгIияталъул ва тIабигIаталъул хIакъалъулъ лъималазул бугеб цо чIванкъотIараб бичIчIи бечелъизаби;

в) жалго жидедаго чIун, хIалтIиялъул къагIидаби лъай;

г) цIалул дарсазде, тIехьалде (лъаялъул иццалде) интерес бижизаби. Авар мацI лъазабулаго, пайда босула аслиял дидактикиял принципаздаса. Гьелъул магIна ккола щивав цIалдохъанасул хаслъи хIисабалде боси, тартибалда материал лъазаби ва гьеб гъваридго бичIчIи. Курсалъул гIаммаб характеристика Авар мацIалъул кумекалдалъун программаялъ кIвар буссинабун буго «Филология» абураб гIелмияб бутIаялъул гьал хадусел масъалаби тIуразариялде:

1. Дагъистаналъул мацIал ва маданиятал батIи-батIиял рукIиналъул ва гьел цоцада рухьарал рукIиналъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи лъугьинаби;

2. КIалзул ва хъвавул диалогияб ва монологияб калам цебетIезаби;

3. Цоцада хурхен гьабиялъулаб бажари цебетIезаби;

4. РухIияб ва эстетикияб бичIчIи лъугьин;

5. Творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби. Рахьдал мацI малъиялъул мурадалде щвезе, программаялъ гьал хадусел практикиял масъалаби тIуразаризе рихьизарун руго: – цебе лъураб мурадалда ва масъалабазда рекъон мацIалъул алатал тIасарищиялъул бажари, цIалдохъабазул калам, рекIелъ щибниги жо цебечIезабизеги гъваридго пикру гьабизеги бугеб гьунар цебетIезаби; – авар мацIалъул гIуцIиялъул ва системаялъул, ай лексикаялъул, фонетикаялъул, графикалъул, орфографиялъул, орфоэпиялъул, морфемикалъул (рагIул гIуцIиялъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул хIакъалъулъ бищунго гIадатиял баянал цIалдохъабазе щвей; – жиндирго пикру бицине, захIматаб гуреб хъвавул текст гIуцIизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе, битIун хъвазе ва цIализе бугеб бажари лъугьинаби; – жиндирго калам камиллъизабизе хIаракат бахъи, мацI лъазабизе гъира бижизаби, мацIалъул бацIцIалъи цIуниялъулъ жалги гIахьалал рукIин цIалдохъабазда бичIчIи, гьезулъ мацIалдехун бугеб къиматаб бербалагьи цIикIкIинаби. Авар мацIалъул курс байбихьула хъвазе-цIализе малъиялдаса. ХъвазецIализе малъула сентябралдаса байбихьун

апрелалде щвезегIан. Лъималазда материал лъаялда бан, мугIалимасул ихтияр буго хъвай-цIали малъизе бихьизабураб заман дагь гъабизе, ялъуни цIикIкIинабизе. Хъвазе-цIализе малъула гъаркьилаб аналитикиябгин синтетикияб методалдалъун.

ХъвайцIали малъиялъул масъалаби цIализе малъиялъул дарсаздаги хъвадаризе ругьун гьариялъул дарсаздаги тIурала, ай хъвай-цIали малъи ккола цадахъаб тадбир: цIализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щула гьабула, калам цебетIезабиялъул хIалтIаби тIоритIулаго. Хъвай-цIали малъи гIуцIун буго кIиго бутIаялдасан:

1. ХIадурлъиялъул заман;

2. ХIарпал малъулеб (букварияб) заман. Гьеб кIиябго заманалда мугIалимас унго-унгояб кIвар кьезе ккола лъималаз гъаркьал ритIун рахъиялде, гьезда хъвазе-цIализе малъиялде, гьезул рагIул нахърател бечед гьабиялде, калам цебетIезабиялде. Дарсазда лъимал ругьун гьарула предложениял рагIабазде, рагIаби слогазде риххизе; рагIабазулъ гъаркьазул тартиб бижизабизе, гьезда гьоркьоб бухьен чIезабизе. Лъималаз лъазабула гъаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе; рагIаби, слогал гIуцIизе ва цIализе; бичIчIун, битIун цин слогалккун, цинги рагIабиккун предложениял ва цоцазда хурхараб калам цIализе. ЦIализе ругьун гьариялда цадахъ лъималазда хъвазеги малъула. Гьел ругьун гьарула гъаркьал хIарпаздалъун хъвазе, къотI-къотIараб азбукаялъул кумекалдалъун хIарпаздасан, слогаздасан рагIаби данде гьаризе, хъвавул ва басмаялъулаб featureбистекталдаса хIарпал ва рагIаби битIун хъвазе, мугIалимас абурал хъваялъульги цIалиялъульги батIалъи гьечIел рагIаби ва гьединал рагIабаздасан данде гьарурал къокъал предложениял хъвазе, предложениялъул авалалда ва гIадамазул, хIайваназул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе. БитIунхъваялъул ва цIалиялъул иш мурадалде щвеялъе гIоло цIикIкIараб кIвар кьола рагIулъ ва слогалъулъ щибаб гъаракь батIабахъиялде ва бихьизабиялде, гьел гъаркьазул тартиб ва цоцазда гьоркьоб бухьен чIезабиялде; цIалдохъабазул каламалъул лугби

камиллъизариялде ва гъаркьал, слогал, рагIаби битIун абиялде. Хъвай-цIали малъиялъул дарсазда лъималазул цогидазухъ гIенеккизе, мугIалимасул ва цогидал цIалдохъабазул калам тIубанго бичIчIизе бугеб бажари камил гьабула. Лъимал ругьунлъула классалда цере кIалъазе, мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе, къваригIараб жо гьикъизе, цIалараб жоялъул, лъагIалил ункъабго заманалда жаниб гIадамаз гьабулеб хIалтIул хаслъиялъул ва хисардулеб тIабигIаталда хадуб жидерго халкквеязул, ралагьарал фильмазул хIакъалъулъ бицине. Гьединго хъвай-цIали малъиялъул дарсал тIоритIулаго, цIалдохъабазул лъугьуна цIалиялъул бищун гIадатаб бажари. ТIоцебесеб классалда лъимал ругьунлъула бичIчIун, битIун, гIедегIичIого цIализе, тIехьгун ва текстгун хIалтIизе. Хъвазе-цIализе малъулелъул, лъималазул психологиял хаслъабиги хIисабалде росун, мугIалимас дарсазда батIи-батIиял хIалтIаби тIоритIула, гьединго лъимал тIамула свак чучиялъе физкультминутка, расанди гьабизе ва кучIдул ахIизе. Хъвазе-цIализе малъун хадуб, авар мацIалъул курс лъазабизе байбихьула. Авар мацIалъул курс гIуцIун буго гьал хадусел бутIабаздасан: Фонетика ва орфоэпия, графика, лексика, рагIул гIуцIи (морфемика), грамматика (морфология ва синтиксис); БитIунхъвай (орфография) ва лъалхъул ишараби лъеялъул къагIидаби (пунктуация); Калам цебетIей. Программаялда авар мацIалъул курсалъул хIакъалъулъ, лъималазул гIелазул хаслъабиги хIисабалде росун, бищун гIадатал (авалиял) баянал кьун руго. МацIалъул гIемерисел бутIаби (разделал) ва темаби щибаб классалда такрарлъула. Гьелъ рес кьола, лъималазул лъаялъул даражаги хIисабалде босун, гьел мацIалъул бутIаби ва темаби гъварид ва гIатIид гьаризе. Фонетикаялда ва графикаялда хурхараб аслияб лъайги, бажариги, ругьунлъабиги цIалдохъабазе щола 1 ва 2 классалда. Гьеб заманалда цIалдохъабазе щола гьаркьазул ва хIарпазул, рагьаралги рагьукъалги гьаркьазул, геминатазул ва лабиалиял гьаркьазул, алфавиталъул, ударениялъул ва слогалъул хIакъалъулъ авалиял баянал. Лъималазда бажарула рагIулъ гьаркьал битIун абизе, абураб ва хъвараб рагIулъ гьаркьал ва хIарпал дандекквезе, алфавиталда ругел хIарпазул цIарал

битIун абизе, рагIулъ гьаркьазул тартиб чIезабизе, хIарпал гьоркьор риччачIого ва гьезул бакI хисичIого рагIаби хъвазе, слогалккун рагIаби рикьизе, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе, лабиалиял гьаркьал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе, геминатал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе. 3 – 4 классаздаги гьеб темаялда тIад хIалтIи гьабула гьоркьоса къотIичIого. Лъималазда малъула гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьал ритIун рахъизе, гьел рихьизарулел хIарпал ритIун хъвазе, рагIи слогазде бикьизе, рагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог батIабахъизе. Лексикаялда хурхарал хIалтIаби гьарула ункъабго лъагIалида жаниб. Гьединал хIалтIаби тIоритIула грамматика, рагIул гIуцIи ва битIунхъвай малъиялда цадахъ. Грамматикаялъул, цIалул, битIунхъваялъул ва калам цебетIезабиялъул дарсазда лъималазда лъала предметал, гIаламатал, ишал рихьизарулел рагIабазул цIарал ритIун хIалтIизаризе, жидерго пикру загьир гьабизе, къваригIараб рагIи балагьизе. Гьединго гьез лъай-хъвай гьабула синонимазулгун, антонимазулгун, битIараб ва хъвалсараб, цо ва гIемер магIнаялъул рагIабазулгун. РагIул гIуцIиялъулгун цIалдохъабаз лъай-хъвай гьабула 3 абилеб классалда. Гьезда лъала рагIулъ магIнаял бутIаби рихьизаризе, суффиксазул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьинаризе, кьибил цоял рагIаби цого цо рагIул формабаздаса ратIа гьаризе; рагIул форма яги цIияб рагIи лъугьинабулаго, аслуялъулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битIун хисизе. Байбихьул классазда малъула каламалъул бутIабиги. ТIоцебесеб классалда, терминалги абичIого, определение кьечIого, суалазул кумекалдалъун, лъимал ругьун гьарула предмет, предметалъул гIаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагIаби каламалъулъ хIалтIизаризе, суалазда рекъон предложениязда жанир гьел ратIарахъизе. КIиабилеб классалда предмет, предметалъул гIаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагIабазул кьучIалда лъималаз лъай-хъвай гьабула предметияб цIаралъулгун, прилагательноялъулгун ва глаголалъулгун. Лъабабилеб ва укъабилеб классазда гьелго каламалъул бутIаби дагьалги гъваридго малъула. Глагол

заманазде хисизабизе, предметияб цIар падежазде сверизабизе, гьединго прилагательноял жинсазде ва гIемерлъул формаялде хисизаризе жеги гIатIидго ругьунлъула. Предметияб цIаралъул, жинсиял глаголазул, прилагательноязул жинс, цолъул ва гIемерлъул форма, глаголалъул заман ва мурадияб форма малъула 3 абилеб классалда. Предметияб цIаралъул гIадатал падежал лъазарула 3 абилеб классалда, бакIалъул падежал – 4 абилеб классалда (терминалги абичIого, практикияб къагIидаялъ). Гьелда тIадеги, 3 – 4 классазда цIалдохъабаз лъай-хъвай гьабула цIарубакIалъулгун ва рикIкIеналъулгун. Наречиялъулгун лъималаз лъай-хъвай гьабула практикияб къагIидаялъ. Наречиялъул хIакъалъулъ гьезда лъала жиб иш лъугьараб куц, бакI, заман, къадар, гIилла-мурад баян гьабулеб каламалъул бутIа кколеблъи ва кин? киб? кибе? киса(н)? кида? щай? кигIан? абурал суалазе жаваблъун бачIунеблъи. Байбихьул классазда предложениялъул хIакъалъулъ цIалдохъабазе щола гьадинал баянал: 1. Предложение ва, абулеб жоялъул мурадалдеги интонациялдеги 9 балагьун, гьелъул тайпаби; 2. Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал; 3. Предложениялда жаниб рагIабазул бухьен; 4. ТIибитIараб ва тIибитIичIеб предложение; 5. ГIадатаб ва жубараб предложение; 6. Предложениялъул тайпа цоял членал; 7. РагIабазул дандрай. Гьезул хIакъалъулъ баян цIалдохъабазе щибаб классалда дагь-дагькkун щола. 1 - себ классалда лъимал ругьун гьарула калам предложениязде биххизе, рагIабаздаса предложениял ратIа гьаризе, гьел, интонацияги цIунун, цIализе; предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI лъезе. 2 абилеб классалда цIалдохъабаз лъазарула предложениялъул бетIерал членал; гьезда малъула, кколеб интонацияги цIунун, предложение цIализе, предложениялъул ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишара лъезе. 3 абилеб классалда цIалдохъабазе щола рагIабазул дандраялъул, хабарияб, суалияб, тIалабияб ва ахIул предложениязул, предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членазул, гIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениязул, гIадатал ва журарал предложениязул хIакъалъулъ баянал. 4 абилеб классалда лъимал ругьун гьарула тайпа цоял

членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел ритIун цIализе, гьезулъ лъалхъул ишараби лъезе. Синтаксисиял темаби ва каламалъул бутIаби лъазарулаго, гьоркьоса къотIичIого, тIоритIула предложениялъулъ рагIабазул бухьен чIезабиялда, рагIабазул дандраял ратIа гьариялда ва гьел гIуцIиялда хурхарал хIалтIаби. Классалдаса классалде гъварилъула гIадатаб предложениялъул синтаксисияб разбор гьабиялъул къагIидабиги. Текст. Бухьараб калам цебетIезаби абураб бутIаялъулъ аслияб бакI ккола тексталда тIад гьабулеб хIалтIиялъги гьеб текст бичIчIизе ва гIуцIизе, 10 гьединго тексталда тIаса жиндирго пикру бицине ругьун гьариялъул хIалтIабазги. Предложениялдаго гIадин, щибаб классалда тексталда тIад хIалтIула тIубараб цIалул соналда. ХIакъикъаталда кIалзул ва хъвавул формаялда тексталда тIад хIалтIи щибаб дарсида гьабула. Гьедин лъималазухъа бажарула авар мацIалда тIаса щвараб лъаялдаса жидер калам цебетIезабиялъулъ пайда босизе. «Текст. Бухьараб калам цебетIезаби» абураб разделалъулъ тексталда тIад гьабулеб хIалтIи гьал хадусел бутIабаздасан гIуцIун буго: – тексталъул хIакъалъулъ бичIчIи (текст ккола магIнаялъул ва грамматикияб рахъалъ кIиго я цIикIкIун цоцазда рухьарал предложениял); текст ва гIаммаб темаялъ цолъизаричIел, батIаго ругел предложениял цоцаздаса ратIа гьариялъул бажари лъугьинаби; – тексталъул тема (тексталъулъ цо сундулниги хIакъалъулъ бицунеб жоялда тема абула); тексталъул тема чIезабизе бажари, ай тексталъулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали бихьизаби; – тексталъул аслияб пикру; мугIалимасул кумекалдалъун тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе бажари; – тексталда цIар лъей; тексталда цIар лъезе бажари (тексталъул аслияб пикруялде ва гьелъул темаялде мугъги чIван); – тексталъул гIуцIи; хабарияб текст бутIабазде биххизе бажари (байбихьи, аслияб бутIа ва ахир); – тексталъул бутIабазда гьоркьоб бугеб бухьен; тексталъулъ жидер кумекалдалъун аслияб бутIа ва байбихьи яги аслияб бутIа ва ахир цоцазда рухьарал рагIаби ратизе бажари; гIуцIулеб тексталъул бутIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе бажари; – тексталъул щибаб бутIаялда жанир ругел предложениязда гьоркьоб бухьен; жидер кумекалдалъун предложениял

цоцазда рухьарал рагIаби ратизе бажари, масала: цIарубакIал, союзал; – тексталъулъ сипат-сурат гьабиялъул ресал; тексталъулъ метафорал, эпитетал, дандекквеял, олицетворениял рихьизаризе бажари; гьел киналго 11 жидер каламалъулъ хIалтIизаризе бажари; – текстазул тайпаби: хабарияб текст, сипатияб текст ва пикрияб текст (лъай-хъвай гьаби); – изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи; хIадурараб, яги киназго цадахъ гIуцIараб, ялъуни живго жиндаго чIун гIуцIараб планалда рекъон чидар текст (лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун) цIи гьабун хъвазе бажари; – сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи (бицун ва хъван); сюжетиял суратазда яги цо сураталда тIасан, гьединго цо кинаб бугониги темаялда тIасан текст гIуцIизе бажари; цебеккунго киналго гIахьаллъун дандбараб текст хъвазе бажари; Текстална тIад хIалтIулаго, хIисабалде росула гьелъул хIасил, гIуцIи ва сипат-сурат гьабиялъул ресал. Каламалъул культура борхизабиялъе гIоло программаялъ тIалаб гьабулеб буго ричIчIизе бигьаял гьал хадусел литературиял нормабазулгун лъай-хъвай гьабизе: – рагIаби битIун аби (орфоэпиял нормаби); – предложениял битIун гIуцIи ва рагIабазул дандраязулъ рагIабазул формаби битIун хIалтIизари (грамматикиял нормаби); – магIнаялъул рахъги хIисабалде босун, рагIаби битIун хIалтIизари (рагIаби хIалтIизариялъул къагIидаби). ЦIалдохъанасул калам цебетIезабиялъулъ хIакъикъиял хIасилал кьезе ккани, гьезда литературияб мацIалъул нормабиги сипат-сурат гьабиялъул ресалги лъай гIоларо, къваригIуна авар мацIалъул ва цIалиялъул дарсазда, гьоркьоса къотIичIого, текстазул анализ гьабизе. Литературияб мацIалъул нормабазда тIад хIалтIи практикияб къагIидаялъ гьабула. Гьеб хIалтIи тIобитIула, рахьдал мацIалъул темаби лъазарулагоги, класс тун къватIисел дарсаздаги, изложениял ва сочинениял хъвалагоги, цIалиялъул дарсаздаги тIубараб цIалул лъагIелалъ. ЦIалдохъаби 12 ругьун гьаризе ккола каламалъулъ ккарал гъалатIал цоцаз ритIизаризе ва батIи-батIиял тайпабазул словараздаса пайда босизе. ЦIалдохъабазул калам цебетIезабиялъе чара гьечIого хIажалъула тайпа цоял членалгун гIадатал предложениялги кIиго гIадатаб

предложениялдасан гIуцIараб журарал предложениялги цоцазда дандекквезе, битIараб каламгун предложениялда хадуб халкквезе, нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениязулгун лъайхъвай гьабизе. БитIараб каламгун предложениялги нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениялги байбихьул классазда лъазаруларо. Амма лъималаз, изложениял ва сочинениял хъвазе хIадурлъулаго, гьединго творческиял хIалтIабазулъ риччарал гъалатIазул анализ гьабулаго, гьезул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула. Гьелда тIадеги, нилъеда лъала байбихьул классазул цIалдохъабаз жидер кIалзул ва хъвавул каламалъулъ гьединал предложениял гIатIидго хIалтIизарулеллъи. Гьединлъидал мугIалимас хIаракат бахъизе ккола гьезул гIуцIиги гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъиги лъималазда бичIчIизабизе. МугIалимас, гьоркьоса къотIичIого, кIвар кьезе ккола цIалдохъанасул, гъалатIал риччачIого, битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабиялде. Гьелъие программаялда кьун руго хIарпаздалъун гьаркьал рихьизариялъул, цо мухъида инчIел рагIаби цоги мухъиде, слогазде рикьун, росиялъулги, рагIаби ратIа тIун хъваялъулги, кIудияб хIарп хъваялъулги къагIидаби. Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе программаялда хасаб заман бихьизабун гьечIо. Гьединлъидал щибаб грамматикаялъул дарсида 8–10 минуталъ мугIалимас тIадчIей гьабула цIалдохъабаз хъвалебщинаб жо берцингоги бацIцIадгоги букIинабиялде. Гьаниб кьола хатIалъул хашлъи тIагIинабиялде руссарал ругьунлъиялъул тIадкъаял, рихьизарула мисалиял хIарпал ва рагIаби. Дидактикаялъул кIвар бугел суалазул цояб ккола контролиял 13 (хъвавул) хIалтIабазул хIасилазул кьучIалда цIалдохъабазул лъайгун бажари борцин ва къимат лъей. Байбихьул классазда авар мацIалъул хъвавул хIалтIабазул аслиял тайпабилъун ккола: тIаде балагьун текст хъвай, эркенаб диктант, гIинзул ва берзул диктант, творческияб диктант, хIадурлъиялъул ва тIасабищул диктант, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял. Словариял диктантазе кьезе кколеб рагIабазул къадар букIине бегьула: II классалда – 8–10, III классалда –

10–12, IV классалда – 12–15. Хал гьабиялъул диктантал гьаризе рихьизарурал текстазулъ ругел рагIабазул къадар гIага-шагарго гьадинаб букIине бегьула: I классалда – 10–15, II классалда – 35–40, III классалда – 45–50, IV классалда – 65–70. Ругьунлъиялъул изложениязе чIезабун буго гьаб къадар: I классалда – 15–20, II классалда – 35-–40, III классалда – 55–60, IV классалда – 75–80. Щибаб дарсида цIалдохъаби ругьунлъула цIалул тIехьгун хIалтIизе, битIун хъваялъеги цIалиялъеги жиндие къваригIунел къагIидаби, гьезда хурхарал хIалтIаби ва лъазарулел темаби хехго ратизе, хIалтIабазе кьурал киналго тIадкъаял тартибалда тIуразе, гьезул мурад бичIчIизе. Квалквал гьечIого, хадубккунги церехун ине лъималазе гIураб лъай щвеялъул мурадалда пайда босизе ккола батIи-батIиял дидактикиял хIаяздаса, хасго рекIелгъеялъул материалаздаса (кроссвордаздаса, шарадаздаса, ребусаздаса, болъабаздаса, грамматикияб ва битIунхъваялъул лотоялдаса ва гь.ц.). Байбихьул классазул лъималазда кIоларо цо жоялда тIаде халат бахъун жидерго кIвар буссинабизе, гьел хехго свакала. Гьединлъидал дарсида цIалдохъабигун хIалтIиялъул къагIидаби батIи-батIиял рукIине ккола (мугIалимазухъ гIенекки, гара-чIвари, тIахьалгун ва тетрадалгун хIалтIи, хъвавул ва кIалзул хIалтIаби иргаялда тIоритIи, мех-мехалда минутаялъул махсараби, расандаби ва физкультура гьаби). Байбихьул школалда авар мацI лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 288 сагIат: 1 классалда 84 сагIат кьун буго; 2 – 4 классазда авар 68 – 68 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 – 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 2-2 сагIат). Авар мацI хIалуцун ва гъваридго лъазабизе, щибаб лъай кьеялъул идараялъул ихтияр буго, цIалул планалъул кIиабилеб бутIаялдаса сагIталги росун, авар мацI лъазабизе бихьизабураб сагIтазул къадар цIикIкIинабизе

ЦIАЛУЛ КУРСАЛЪУЛ ГIУЦIИ

2 КЛАСС РагIи, предложение, текст 19 Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Предложениялъулъ рагIаби, тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин. Каламалъул

бутIаби хIисабалда предложение ва текст. Каламалъулъ предложениялъ тIубалеб аслияб хъулухъ. Каламалъул бутIа хIисабалда текст. Гьаркьал ва хIарпал Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. КъосинчIого рагIабазулъ гьел битIун абизе, цIализе ва ратIа гьаризе лъай. Е, ё, ю, я хIарпал. Рагьукъаб гьаракь [й] ва й хIарп. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал: гь, гъ, гI, кь, къ, кI, лъ, тI, хь, хъ, хI, чI, цI. Щ, ш рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ. Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарун рахъулел) гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, щв, шв, гъв, гъв, гв, чIв, цв, цIв. Ъ гьаракь ва хIарп. Ь хIарп. Гьез тIубалеб хъулухъ. Алфавит. ХIарпазул цIарал. Алфавиталъул кIвар. РагIи ва слог. РагIи слогазде бикьи. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби. Ударение. РагIабазул магIна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кIвар. РагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог. Калам Калам ва гIумруялда жаниб гьелъул бугеб кIвар. КIалзул ва хъвавул калам. Каламалъул этика. Салам кьеялъул рагIаби. Предложение ва текст Каламалъул бутIа хIисабалда предложение. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен чIезаби (суалаздалъун). Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе ругьун гьари. Предложениялда жаниб магIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIи, гьаракь борхизабун, бихьизабизе ругьун гьари. Текст. Тексталъул гIаламатал,

тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин, тексталда цIар лъей. Абзац. Тексталъул тайпаби. Каламалъул бутIаби Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби (дандекквей). Предметияб цIар (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Предметияб цIаралъул суалал: щив? щий? щиб? щал? Каламалъулъ предметияб цIаралъул бугеб кIвар. ГIадамазул цIаразул, фамилиязул ва инсул цIаразул, хIайваназда лъурал тIокIцIаразул, улкабазул, шагьаразул, росабазул, къватIазул, гIоразул, хIоразул, мугIрузул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Цолъул ва гIемерлъул формаялда предметияб цIар хиси (практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьаби). Глагол (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Глаголалъул суалал: щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабилеб? щиб гьабизе бугеб? щиб гьабулеб? щиб гьабулеб бугеб? Каламалъулъ глаголазул бугеб кIвар. Глаголал цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал батIи-батIиял заманазде хиси (халкквезе). ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги глаголал. Прилагательное (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Прилагательноялъул суалал: кинав? кинай? кинаб? кинал? Прилагательноял каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял. Текст. Бухьараб калам цебетIезаби Тексталъул тема. Текст ва гIаммаб темаялъ дандрачIел, ратIатIурал предложениял дандекквей. Тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин. Тексталда ва гьелъул бутIабазда цIар лъей. Тексталда жанир аслияб магIна загьир гьабулел рагIаби. Тексталъул тайпаби: хабарият,

сипатиял ва пикриял (лъай-хъвай гьаби). Хабарияб тексталъул бутIаби: байбихьи, аслияб бутIа ва ахир (лъайхъвай гьаби). Тексталъул цIияб мухъ. Изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. Хабарияб тексталъул 30 – 45 рагIи бугеб изложение хъвай. Сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. МугIалимасул нухмалъиялда гъорлъ сураталдасан яги суратаздасан текст гIуцIи ва хъвай. Лъималазул гIумруялъул, хIалтIул, хIайваназул, хIаязул, цIалул ва гь.ц. хIакъалъулъ текст гIуцIи. Киназго цадахъ 30 – 40 рагIи бугеб хабарияб текст гIуцIи. ЛъагIалида жаниб малъараб материал такрар гьаби Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. Каламалъул бутIаби: предметияб цIар, прилагательное ва глагол. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение.

АВАР МАЦIАЛЪУЛ КУРС ЛЪУГIУН ХАДУБ КЬОЛЕЛ ХIАСИЛАЛ Напсиял хIасилал Байбихьул школа лъугIарал цIалдохъаби гьал хадусел напсиял хIасилазде щола: граждааниябгун патриотикияб тарбия кьеялъул рахъалъан: – жиндирго ВатIаналдаса, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатаздаса гьезул тарихалдаса чIухIиялъул асар бижизаби; – жив цо кинаб бугони къавмалъул ва миллаталъул чи вукIинги, Дагъистан республикаялъул пачалихъияб мацI хIисабалда авар мацIалъул бугеб кIварги бичIчIи; – цоцазда рухьарал, амма цоцазда релълъинчIел тIабигIаталдехун, миллатаздехун, маданиятаздехун ва диназдехун цолъи цIунараб, ай кIибикьичIеб, обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб бербалагьи бижизаби; – цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIуна-къараб

балагьи бижизаби; рухIияб тарбия кьеялъул рахъалъан: – обществоялда чиясул хьвада-чIвадиялъул къагIидабазул ва гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб (ай социалияб) ритIухълъиялъулги эркенлъиялъулги кьучIалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби; – цогидал гIадамазул сахлъиялъе зарар гьабулеб хьвада-чIвадиялде дандечIей; эстетикияб тарбия кьеялъул рахъалъан: – эстетикиял бичIчIиял, хIажалъаби ва бечелъаби лъугьинари; – цогидал ва жиндирго миллаталъул творчествоялъул, маданияталъул, батIи-батIияб искусствоялъул, гьезул ругел гIадатазул адаб-хъатир гьаби; – жиндирго пикру загьир гьабизеги лъилгунниги гьоркьоблъи, бухьен гьабизеги авар мацIалъул бугеб кIвар бичIчIи; – тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвал-хIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби; сахлъи цIуниялъул тарбия кьеялъул рахъалъан: – хIинкъи гьечIеб, паракъатаб, чорхое (сахлъиялъе) пайдаяб гIумру гьабизе мурад лъей; творческияб хIалтIуде гъира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби; материалиял ва рухIиял бечелъабазул тIалаб-агъаз гьабизе бажари; захIматалъул тарбия кьеялъул рахъалъан: – цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави; – гIел бащадазда ва цIикIкIаразда цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби; экологияб тарбия кьеялъул рахъалъан: – цебетIун хисулеб дунялалде черх ругьунлъизаби; – тIабигIаталдехун цIуна-къараб балагьи букIинаби. Метапредметиял хIасилал Авар мацI

лъазабиялъул хIасилалда байбихьул школалда цIалдохъаби ругьунлъула нахъгIунтIиялъулал хIалтIаби гьаризе (Познавательные УУД). Гьезда бажарула: – мацIалъул батIи-батIиял бутIаби (гьаркьал, рагIаби, предложениял, текстал) дандекквезе, гьел мацIалъул бутIаби дандекквеялъе кьучI бихьизабизе; – цо чIванкъотIараб гIаламаталдалъун мацIалъул бутIаби цолъизаризе; – мацIалъул бутIаби (гьаркьал, каламалъул бутIаби, предложениял, текстал) ратIа-ратIаго лъеялъе кIвар бугеб гIаламат чIезабизе, мацIалъул бутIаби ратIа-ратIаго лъезе; – цо чIванкъотIарал предметметал дандекквезеги, гьезул анализ ва синтез гьабизеги, гьел гIаммлъизаризеги, кинал ругониги гIаламатаздалъун тIелазде рикьизеги, цоцада релълъинаризеги, гIиллаялъулабгин цIехрехалъулаб бухьен чIезабизеги, гьезда тIаса пикру загьир гьабизеги бажаризе, ай логикиял хIалтIаби гьаризе. – цо кинаб бугониги хIалтIи гьабизе бажаричIони, гьелъие гIилла бихьизабизе ва хIасил гьабизе; – мугIалимасул кумекалдалъун къокъго ва мухIканго дарсил мурад бицине; – тIадкъаял тIуразариялъул цо чанго вариант дандекквезе, бищунго дандекколеб тIасабищизе (рихьизарурал критериязул кьучIалда); – кьураб планалда рекъон кIудияб гуреб лингвистикияб цIех-рех гьабизе, кьураб планалда рекъон проектияб тIадкъай тIубазе; – хIасилал гьаризе ва мацIалъул материалалда хадуб тIоритIарал халкквеязул кьучIалда далилалги рачун, гьел хIасилал тастикъ гьаризе; кьураб мацIалъул материалалъул анализ гьабулаго, мугIалимасул кумекалдалъун суалал гIуцIизе; – информация щвеялъе гIоло тIехь тIасабищизе: ай информация щвезе, гьеб

мухIкан гьабизе, къваригIараб словарь тIасабищизе; – кьураб алгоритмалда рекъон рихьизарурал словараздаса ва цогидал тIахьаздаса информация балагьизе; – мугIалимас бихьизабураб хал гьабиялъул къагIидаялъул кьучIалда яги живго жиндаго чIун битIараб ва щакаб информация лъазе; – цIикIкIаразул (педагогикиял хIалтIухъабазул, эбел-инсул ва гь.ц.) кумекалдалъун Интерavailable Интернеталдаса къваригIараб информация балагьизе; – цIалул масъалаялда рекъон тексталъулаб, видео-, графикияб, гьаркьилаб информация букIинабизе ва гьелъул анализ гьабизе; – таблицаялда, схемаялда кьураб лингвистикияб информация бичIчIизе. Байбихьул школа лъугIулел цIалдохъаби ругьунлъула хурхен гьабиялъул хIалтIаби гьаризе (коммуникативные УУД). Гьезда бажарула: – накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясул гIадаб-хIурмат гьабизе, гьесухъ гIенеккизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе); – тIадкъаял тIуразарулаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гьалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, цогидазулгун данд бан гьоркьоб лъураб цIалул суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе; – батIи-батIиял пикраби рукIиналъе ва щибасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъизе; – гIаммаб мурад цебе лъезе, гьеб тIубазабиялъул нухал ралагьизе; цадахъ гьабулеб хIалтIи щибасда гьоркьоб бикьизе, цадахъаб хIалтIулъ цоцазда хадуб халкквезе, дандрекъон кколеб хIалалъ жиндир ва сверухъ ругезул хьвада-чIвадиялъе къимат кьезе; – лъилниги рахъ кквечIого, щивас загьир гьабураб пикруги хIисабалде босун, дагIба-

рагIи къотIизе; – мухIканго ва кьучIго жиндиро пикру загьир гьабизе; – кьураб масъалаялда рекъон жиндирго пикру бицине; – кинаб бугониги хIал лъугьинабулел шартIазда рекъон батIи-батIиял кIалзул ва хъвавул текстал гIуцIизе; – цадахъаб хIалтIул, цо сунданиги хадуб халкквеялъул хIакъалъулъ, проектикияб тIадкъаялда тIасан цеве вахъун кIалъазе хIадурлъизе; – цеве вахъун кIалъазе хIадурараб тексталъе иллюстративияб материал тIасабищизе. Байбихьул школа лъугIулел цIалдохъабазул лъугьуна гьабулеб цIали низамалде ккезабизе бугеб бажариги (регулятивные УУД). Гьезда бажарула: – жив хIалтIулеб бакIалда цIалиялъе рукIине кколел щартIал чIезаризе; – кьураб мисалалдаги дандеккун, жиндирго хIалтIул хал гьабизе, къваригIараб жо тIаде жубазе, мисалалъе кьуралда дандеккечIони, жиндирго хIалтIи хисизе; – мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе; – бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьа-бахъинал тIелазде рикьизе ва ратIа-ратIаго лъезе; – цIалулъ жинца кьолел лъикIал яги квешал хIасилазул гIилла бичIчIизе, нагагьлъун цIалулъ нахъе ккани, гьениса ворчIизе; – каламалъул ва орфографиялъул гъалатIал ритIизаризе, гьарулел хIалтIаби дурус гьаризе; – мацIалъул материалалда тIад хIалтIулаго, риччарал гъалатIал рихьизаризе, битIунхъваялда ва лъалхъул ишараби лъеялда хурхарал гъалатIал тIатинаризе; – жинца гьарулел хIалтIабазул хIасилал цогидал цIалдохъабаз гьарулел хIалтIабазде дандекквезе, гьезие битIун къимат кьезе.

Календарно-тематический план по аварскому языку.

Авар мац1. 2 класс (34 часа)

№	Дарсил тема	Саг1тал	Дата	
			План	Факт
1	Раг1и. Текст. Предложение.	1		
2	Гьаркьал ва х1арпал.	1		
3	Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1		
4	Рагьарал гьаркьал ва х1арпал.	1		
5	Е, Е, Ю, Я х1арпал.	1		
6	Рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1		
7	Й рагьукъаб гьаракь ва х1арп.	1		
8	**Контролияб диктант.**	**1**		
9	Авар мац1алъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва х1арпал.	1		
10	Геминатал. [КК], [К1К1], [ЧЧ] рагьукъал гьаркьал.	1		
11	[Ч1Ч1] рагьукъаб гьаракь.	1		
12	[СС] рагьукъаб гьаракь.	1		
13	[ХХ] рагьукъаб гьаракь.	1		

14	[ЦЦ], [Ц1Ц1] рагьукъал гьаркьал.	1		
15	[ЛЪЛЪ] рагьукъаб гьаракь.	1		
16	**Контролияб диктант.**	**1**		
17	Лабиалиял гьаркьал.	1		
18	Ъ, Ь х1арпал.	1		
19	Алфавит.	1		
20	Раг1и ва слог.	1		
21	Ударение.	1		
22	К1алзул ва хъвавул калам.	1		
23	Предложение ва текст.	1		
24	Авар мац1алъе хасиятал гьаркьал ва геминатал.	1		
25	Калам цебет1езаби.	1		
26	**Контролияб диктант.**	**1**		
27	Предметияб ц1ар.	1		
28	Хасал ц1арал. Хасал ц1аразул бит1унхъвай.	1		
29	Прилагательное.	1		
30	Прилагательное жинс ва форма.	1		
31	Глагол.	1		
32	Глаголалъул заманаби.	1		
33	Лъаг1алида жаниб малъараб материал такрар гьаби.	1		
34	**Контролияб диктант.**	**1**		